

ולד כהן שספק מי אביו

ר' עוזיאל שיינטופ

הקדמה

במקומות רבים דנו בתלמוד במקרה בו יש ספק מי הוא אביו של תינוק. כריבוי הופעת עניין זה, כך גם ריבוי העניינים אליהם קשורה ההכרעה בספק כזה. שאלה זו נוגעת בראש ובראשונה לייחוסו וכשרותו של הולד, אך גם לדיני ייבום, ירושה, פדיון הבן¹, אבילות, קרבנות ועוד. במאמר זה נראה דין מיוחד שקיים במקרה כזה הנוגע ליכולת הולד המסופק לעבוד בבית המקדש, כאשר ברור שבכל מקרה הוא כהן. האופנים שבו קורה מקרה בו יש ספק מי הוא אביו של התינוק הינם רבים ומגוונים. כפי שנראה יש משמעות לאופן בו הגענו לספק זה. ההכרעה בשאלה מסוג זה נוגעת, כמו שאר ההכרעות בספיקות בהלכה, לשיקולים רבים שיש לקחת בחשבון, כמו הדין שרוב נשים יולדות לתשעה חודשים ורק מיעוט יולדות לאחר שבעה חודשי הריון, או העובדה שאצל רוב הנשים ההריון ניכר לאחר שלושה חודשים, וכן עוד דינים רבים. כמובן שבמסגרת הדיון הקצר שנציע להלן, ננסה לגעת בדינים שיש להם משמעות להכרעה במקרים שנדון בהם.

סוגית הגמרא

במשנה ביבמות ק'. מובא:

"מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון".

ומפרטת שם המשנה את דינו של הולד לגבי עניינים שונים שיש להם השלכה לעובדה שלא ידוע בודאות מי אביו.

אחת ההשלכות שהמשנה מביאה היא במקרה בו ברור שהולד כהן, כיון ששני האנשים שאנו מסתפקים שמהם האב, הם כהנים:

"...עולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק; אם היו שניהם במשמר אחד – נוטל חלק אחד".

מסביר רש"י שעולה במשמר לעבוד בבית המקדש ואין בני משמר מעכבין עליו.

1. אף שחייב פדיון הבן נגזר מכך שהבן הוא ראשון לפטור את רחמה של אימו, ולזה אין משנה אם הוא בן של הראשון או של השני, יש לכך משמעות בגלל שזו אחת המצוות המוטלות על האב ולא על אחרים, ולכן יש משמעות להכרעה מי הוא אביו של הולד המסופק.

בהמשך שם הגמרא עוסקת לגבי ולד שספק מי אביו, ומביאה דין שמייוחד לגבי כהונה בעניין זה:

"אמר שמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל – הולד שתוקי. מאי שתוקי? אילימא שמשתקין אותו מנכסי אביו, פשיטא, מי ידעין אביו מנו? אלא שמשתקין אותו מדין כהונה. מאי טעמא? אמר קרא 'זהיתנה לו ולזרעו אחריו' – בעינן זרעו מיוחס אחריו וליכא... מיתבי ראשון ראוי להיות כהן גדול, והא בעינן זרעו מיוחד אחריו וליכא! זרעו מיוחס אחריו דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, וכי גזור רבנן – בזנות, בנשואין לא גזור רבנן".

רש"י מסביר בהמשך את המציאות של זנות:

"ששניהם באו עליה בזנות והלכך אין מיטמא להן דבין כך ובין כך כהן כשר הוא...".

בהמשך נבאר את דברי רש"י לאור דיוקם של האחרונים בדבריו. נבאר את דברי הגמרא. כאשר יש ולד שלא ברור מי אביו כיון שאימו נבעלה לשני אנשים, אך בכל מקרה ברור שהוא כהן כיון ששני האנשים הם כהנים², הוא לא כשר לעבוד בבית המקדש. זאת משום שיש לנו דין מיוחד לגבי עבודת הכהנים, שצריך שיהיה ידוע מי אביו של הולד "בעינן זרעו מיוחס אחריו". אמנם בהמשך הגמרא מסייגת את הכלל הזה. דין זה שבכהונה צריך שהולד יהיה לאב ידוע נאמר דוקא כאשר הספק נולד בעקבות זנות, אך אם זה ולד מסופק שנולד בעקבות נישואין דין זה לא נאמר והילד יוכל לעבוד ככהן בבית המקדש, על אף שלא ידוע בודאות מי הוא אביו. ולכן לא קשה מהמשנה שהביאה שולד כהן שלא ידוע מי אביו יכול לעבוד בבית המקדש, כיון שבמשנה מדובר שהספק נולד בעקבות נישואין ולא מזנות.

ממשיכה הגמרא ואומרת:

"ואלא בגרושה, ומאי אחר בעלה? אחר גט בעלה, אימא סיפא... הוא אין מטמא להם אמאי? בשלמא לשני לא ליטמי ליה, אלא לראשון ליטמי ליה ממה נפשך, אי בריה הוא – שפיר קא מטמא ליה, ואי בר בתרא הוא – שפיר קא מטמא ליה, דחלל הוא! אלא לאו בזנות, ומאי אחר בעלה? אחר בועלה, וקתני סיפא: עולה במשמר של זה ושל זה, ותיבתא דשמואל!... משכחת לה בקידושי טעות".

2. זוהי הדוגמא במשנה, ובדברי שמואל מדובר שרק אחד בא עליה ולא ידוע מי הוא, אך ברור שמי שבא עליה הוא כהן. כיון שכל מי שאנו מסתפקים שמא בא עליה הוא כהן (פירש מתוך קבוצה של כהנים).

הגמרא מתקשה לישב את דינו של שמואל עם המשנה. שהרי במשנה כתוב שהבן צריך להמנע מלהטמא לשני האבות לחומרא. והרי כיון ששני האבות הם כהנים, ומדובר שהאשה לא התאלמנה מהראשון לפני שנישאה לשני שהרי הראשון נפטר רק לאחר לידת הבן, אם כן יוצא שהשני נשא גרושה. ולפי חשבון זה הבן יכול להטמא לראשון ממה נפשך, כיון שאם הוא בן הראשון הוא נטמא לו כבנו, ואם הוא בן השני הרי הוא חלל ומותר לו להטמא לראשון. כיון שאי אפשר להסביר את המשנה בגרושה או אלמנה על כרחנו שמדובר שהאשה זינתה. לפי זה קשה על שמואל שחידש שבזנות לא מאפשרים לולד לעבוד בבית המקדש, ומהמשנה משמע שכן נותנים לו. מתרצת הגמרא שמדובר שאצל הראשון היו קידושי טעות.

עד כאן מהלך הגמרא, ונסכם את העולה ממנה. המקרה המדובר הוא כאשר יש לולד שלא ברור מי אביו, אך בכל מקרה ידוע שהוא בן של אב כהן. ולד זה יכול לעבוד ככהן בבית המקדש כאשר הספק הזה נולד מתוך קשרי נישואין, אך כאשר הוא נולד שלא מנישואין אלא מזנות, חכמים גזרו שלא יעבוד בבית המקדש, מכך שעבודת הכהונה הובטחה "...לו ולזרעו אחריו" כשזרעו מיוחס אחריו. הגזירה היא רק כאשר הבעיה של חוסר הייחוס היא מזנות.

הדוגמאות לדין בפוסקים

הרמב"ם (איסורי ביאה כ', י"ח-כ') מביא דין זה של נתערבו ולדות כהנים:

"שני כהנים שנתערבו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון, נותנין לו על הולד חומרי שניהם הוא אונן עליהם והן אוננין עליו, הוא אין מטמא להם והם אינן מטמאין לו, ועולה במשמרו של זה ושל זה, ואין חולק, ואם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד נוטל חלק אחד."

ומיד אחר כך מביא את הסייג של הגמרא עם דוגמא כפי שמובאת בדברי שמואל:

"בד"א בזמן שהן באין מכח נישואין, אבל בזנות גזרו חכמים שמשקין אותו מדין כהונה כלל הואיל ואינו יודע אביו הודאי שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו עד שיהיה זרעו מיוחס אחריו. כיצד? עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל שהרי הולד כהן ודאי, ואע"פ כן הואיל ואינו יודע אביו שיתייחס לו, משתקין אותו מדין כהונה, ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק ואם נטמא למתים או נשא גרושה לוקה שאין כאן ספק היתר."

וכדבריו של הרמב"ם פסק גם השולחן ערוך (אבן העזר ג', ט').

אך הרמ"א הביא דוגמא אחרת, הלקוחה מדברי רבינו ירוחם לדין זה. וזה לשונו: "זנתה עם כהן אחד, ובתוך שלשה נשאת לכהן אחר, הולד פסול לכהונה".

בדוגמא שלו הספק הוא בין כהן שבא על האשה בזנות לבין כהן שנשא אותה.

אנו רואים דוגמאות שונות בפוסקים לדין זה שולד כהן מסופק הבא מזנות אינו עולה לעבודה. נבחן את הדוגמאות שהובאו—

הרמב"ם והשו"ע נקטו דוגמא שברור שהולד בא מזנות, אלא שלא ברור מי אביו. בדוגמא זו הולד ודאי לא בא מנישואין. כל אפשרות שנתלה בה את עיבורה של האשה תוביל למסקנה שהולד איננו מנישואין, השאלה היא רק מי האב. בדבריהם הם לא ציינו מה הדין כאשר יש ספק האם הולד הוא מזנות או מנישואין.

הרמ"א נוקט כדוגמא שמדובר בולד שספק אם הוא מנישואין או מזנות. לפי דבריו הסבר הגמרא שבזנות גזרו הוא, שיש אפשרות שהאשה נתעברה מזנות. לפי זה במקרה שיש צד לתלות שהולד בא מזנות גזרו חכמים שהוא לא יעבוד בבית המקדש, למרות שקימת גם אפשרות לא פחות מציאותית שהולד בא מנישואין.

אם כן נחלקו הפוסקים כיצד להסביר את מה שחכמים גזרו בזנות על ולד שודאי שהוא כהן, אלא שיש ספק מי אביו. האם מדובר שודאי שהוא נולד מזנות, או שגזרו גם כשיש רק אפשרות שהוא נולד מזנות, למרות שבאותה מידה יתכן והוא נולד מנישואין.

מתי יש רוב לתלות בבעל

על דברי הרמ"א הקשה החלקת מחוקק (ס"ק י"ב), הרי קיימא לן שרוב בעילות אחר הבעל (סוטה כ"ז. שו"ע אבה"ע ד', ט"ו). ואם כן, גם אם יש אפשרות שהאשה נתעברה מזנות, כיון שמדובר שיש גם אפשרות שנתעברה מנישואין ודאי שיש לתלות את הולד בנישואין, כיון שאנו אומרים שהצד שהולד מהבעל יותר מכריע מכח רוב.

ההכרעה מכח רוב נתקבלה על ידי חז"ל בחולין דף י"א. מכח לימוד מהפסוק "אחרי רבים להטות" (שמות כ"ג, ב'). אף שלהלכה בדיני ממונות התקבלה דעתו של שמואל שלא הולכים בממון אחר הרוב³, כאן השאלה נוגעת בדברים רבים לעניינים לא ממוניים, כפי שראינו בפירוט המובא במשנה: אנינות, טומאת

3. עיין ב"ק מ"ו.; שו"ע חושן משפט רל"ב, כ"ג. אך מן הראוי לציין כאן את דברי שו"ת חוט השני (סי' י"ח) שהביאו הפתחי תשובה (ד', ס"ק י"ט) שרוב זה מועיל גם לעניין ירושה, ביוצא מן הכלל הרגיל שהכרעות מכח רוב לא מועילות לענייני ממונות.

כהנים, דיני ממזרות ועוד, וכלפיהם היה צריך לנהוג על פי הכלל שהולכים אחר הרוב.⁴

כך הקשה החלקת מחוקק, וציין שאכן רש"י בסוגיה (שהבאנו דבריו לעיל בתוך הרצאת הסוגיה) ביאר שמדובר בספק שבכל צדדיו מדובר על עיבור מזנות ואין אפשרות שהיא נתעברה מנישואין, שלא כמו שאומר הרמ"א. החלקת מחוקק מבין שרש"י נקט דוגמא זו בדוקא, אבל אם האפשרויות הן או נישואין או זנות הולד יוכל לעבוד בבית המקדש ולא גזרו על כגון דא.

הסבר זה מתאים לדרך בה ראינו שביארו הרמב"ם והשו"ע את הסוגיה, שמדובר שהולד ודאי בא מזנות ואין אפשרות לתלות את הולד בנישואין. אמנם הסברם היה שונה בפרטי המקרה, שאצלם מדובר על בועל אחד שזהותו לא ידועה ורק ברור שהוא אחד מתוך קבוצה של כהנים.

אולם הבית שמואל (ס"ק ט"ז) יישב את דעת הרמ"א. לדעתו, הכלל שתולים רוב בעילות בבעל נאמר דוקא באשה שזנתה תחת בעלה. במקרה כזה אנו תולים שהיא נתעברה מהבעל למרות שכבר אין לנו ודאות בכך לאור מעשיה⁵. מה שאין כן כאשר הזנות קדמה לנישואין, אז יש חשש שהיא נתעברה עוד לפני הנישואין, ולזה לא יעזור מה שרוב הבעילות אחר הבעל. הרוב לא עוזר כאשר אולי היא כבר מעוברת מאחר.⁶

4. יתכן מקרה בו נכריע במציאות מסופקת על סמך רוב בעניינים שונים, אך כאשר אותו מקרה יבוא לדיון בהקשר ממוני אנו לא נכריע על פי הרוב. אין בדבר משום סתירה בפסיקות בית דין, כיון שמה שבדיני ממונות אנו לא הולכים אחר רוב הוא בגלל שלמכלול הנתונים מצטרפת השיקול שישנו אדם שמוחזק בממון (או שיותר קרוב להכריע שהממון שייך לו) ודבר זה מהווה משקל נגד מכריע מול הרוב, למרות שלדינים אחרים אנו 'מפרשים' את המקרה על פי הרוב.

5. ובעניין זה עלה בדעתנו לבאר, שמה שנצרכים לכלל שרוב בעילות אחר הבעל הוא דוקא במקרה כגון זה שיש ספק אולי האשה לא נתעברה מבעלה. על כך הגמרא אומרת שיש להכריע שהולד מהבעל כיון שהולכים אחר רוב הבעילות. אולם כאשר ישנה אשה שאיננו מסתפקים במעשיה, ומנהגה ככל בנות ישראל הכשרות, אנו לא נזקקים לכלל זה. אנו אומרים שכל עוד אין ריעותא לכך כל הבעילות אחר הבעל, ולא רק רובן. הכלל נצרך רק כאשר מתעורר ספק בכשרות האשה.

6. נציין כאן שהב"ש בסימן הבא (ד', ס"ק כ"ו) הביא שתי דעות בהסבר רוב זה ולדעת המהר"י הסוגיה בסוטה מתיחסת דוקא לעניין דין הבנים לכהונה, אבל לגבי חשש ממזרות, גם באשה פרוצה ביותר יש רוב ואנו אומרים שהבנים מהבעל ולא חוששים לממזרות (והביא שהרא"ש בב"ב ח', כ"א כתב כך בשם בה"ג).

אך אין למחל' זו השלכה לדיונו, כיון שכאן אנו עוסקים בדין מעמד הולד לעניין כהונה, עניין שלכל הדעות הסוגיה מתיחסת אליו.

לגבי הדיוק שהביא החלקת מחוקק מדברי רש"י, הבית שמואל לא רואה הכרח ללמוד כך מרש"י. ניתן להבין שרש"י נקט דוגמא זו לאו בדוקא. כמו כן יתכן שנקט דוגמא זו רק לדעת המקשן.

בהסברו של הבית שמואל קשה להבין מה ההבדל בין אם הזנות היא תוך כדי הנישואין או לפניהם, הרי זה לא משנה את העובדה שישנו רוב לתלות בבעל. ונראה לבאר, שכאשר הזנות היתה לפני הנישואין הספק לגבי זהות האב מתעורר עוד לפני שאפשר לתלות בבעל ולפשוט את הספק על ידי רוב. כשהספק נולד לא היה את הרוב שיכריע לכיון הבעל. ואילו אם הזנות היא תחת הבעל, אז כאשר מתעורר הספק על זהות האב ניתן לתלות בבעל על ידי הרוב ולפשוט את הספק.

אולם לפי דברינו, אם הזנות אינה כאשר האשה תחת בעלה אלא לאחר שנתגרשה ממנו, כיון שבשעת התעוררות הספק ניתן לפשוט את הספק ולתלות בבעל, אם כן ניחס את הולד אחר הבעל. אך לא ברור שהבית שמואל יסכים לזה, כיון שניתן להבין מתוך דבריו שטענתו היא מכח מה שהזנות היא לא תחת הבעל, ולפי זה לא יהיה הבדל בין אם הזנות לפני הנישואין או אחריהם. מאידך גיסא, הוא מציין בדבריו שאם הזנות היא לא תחת הבעל יתכן שכבר היתה מעוברת, ולפי זה כנים דברינו שהוא מחדש את חידושו דוקא בזנות לפני הנישואין.⁷

ואמנם הח"מ שהבאנו לעיל מסביר ברמ"א, שכמו לא נקרא 'זרעו מיוחס אחריו' בזנתה ואחר כך נישאת כך גם הדין אם הזנות היתה לאחר הנישואין. הב"ש כתב על כך שאינו מוכרח ולפי זה נראה שאכן נוטה למה שכתבנו בדבריו. גם העצי ארזים (ס"ק כ') סובר שבזנות לאחר נישואין הרבינו ירוחם והרמ"א יודו שלולד יש דין של כהן גמור.

חידושם של הנהיבות לשבת והעצי ארזים ברוב הנ"ל

בעל ההפלאה בספרו נתיבות לשבת (אבה"ע ג', ס"ק ח'), לא מקבל את דברי הב"ש ודוחה את ראיותיו מהגמרא.

הערות עורך - לכאורה זה לא שייך לפה מצד אחר, כיון שאפילו לפי מהר"ו שתמיד אומרים רוב בעילות אחר הבעל זה דוקא כאשר היא תחת בעלה אבל כאשר היא מזנה לפני הנישואין גם המהר"ו מודה שלא אומרים רוב בעילות אחר הבעל.

תגובת בעל המאמר - לא הבנתי מנין לך זאת, כיון שבתשובה לא הזכיר המהר"ו מכך כלל (ומה שמצאתי שדן שם הוא כלפי אשת כהן שיש נפק"מ שאם הזנות לפני העיבור הולד פסול לכהונה, ובזה יש הבדל אם הזנות לפני העיבור או לא, אך לא הזכיר אם זה לפני הנישואין).

7. **הערות עורך** - וכן הוא בב"ש מהדורא קמא "ואם תוך שלשה חודשים אחר מיתת הבעל זינתה נראה דאז לכו"ע תולים בבעל דרוב בעילות אחר הבעל".

מוסיף הנתיבות לשבת ומוכיח שהרוב לתלות בבעל נאמר גם כאשר הזנות של האשה היתה לפני נישואיה מכח הגמרא בחולין. שהרי רוב זה נלמד בגמרא בחולין (י"א:) מכך שהורגים מי שמכה אביו ואמו, למרות שאין ודאות שזה אביו. ואם יש מקרה שבו לא תולים בבעל על ידי רוב זה, כמו שהבית שמואל רוצה לומר לגבי זנתה לפני נישואיה, עדיין יש לחשוש שהמכה אינו בנו של הבעל. אלא ודאי שיש רוב גם כאשר יש זנות לפני הנישואין.

בטעם הדבר מחדש הנתיבות לשבת שרוב זה לא הולך אחרי משקל מספרי, מכח שהבעל מצוי לה כמו שאומר הבית שמואל, כיון שאם כן כאשר יש להסתפק בין שני בעלים כשלא היתה המתנה של שלושה חודשים, יהיו מקרים בהם יהיה אחד יותר מצוי מהשני ונצטרך להכריע אחריו. אלא הטעם הוא שרוב נשים מתעברות מביאה של נישואין ולא מזנות, כיון שאשה מזנה מתהפכת על מנת לא להתעבר (יבמות ל"ה.), ואם אנו רואים מישהי מעוברת ויש אפשרות לתלות שזה מנישואין, אנו נעדיף לתלות בנישואין מכח זה, גם במקרים שלא היתה מצויה יותר אצל בעלה⁸. לפי זה אין הבדל בין זנתה תחת בעלה לבין זנתה לפני נישואיה, נאמר שהולד מהבעל.

מצינו פוסקים נוספים שסמכו על דין זה, שאשה מזנה מתהפכת על מנת שלא להתעבר, כדי להכריע ספק ממי האשה התעברה. הפת"ש (ד', ס"ק י"ח) מביא תשובת ברית לאברהם (סי' ע"ח, אות ח') שאומר שגם כשיש מקום לחשוד שהאשה זנתה בעקבות רוב (שם מדובר על רוב ולדות נולדים לאחר תשעה חודשים, מה שמחשיד את האשה שהפילה ולד לאחר כחמש חודשי נישואין), הסברה הנ"ל שאשה עושה השתדלויות לא להתעבר מביאת זנות, בצירוף זה שלאשה יש חזקת כשרות וצדקות, מביא אותנו לתלות שנתעברה מהבעל.

בשביל לישוב את דברי הרמ"א, מביא הנתיבות לשבת שני הסברים. ניתן לומר שהרמ"א סובר שבמקרה בו הזנות היתה לפני הנישואין כמו שיש רוב לתלות בבעל, יש גם רוב לתלות בזנות. זאת משום שרוב נשים יולדות לתשעה חודשים (יבמות ל"ז.), ואם נרצה לומר שהולד הוא מהבעל נצטרך ללכת נגד רוב זה ולומר שהולד נולד קודם תשעה חודשים. לכן הרמ"א נוקט דוגמא כזו, כיון שאז כבר אין רוב לתלות בבעל. לפי זה בזנות לאחר הנישואין הרמ"א לא יסתפק וודאי יאמר שתולים את הולד בבעל.

8. הב"ח (ד', אות ו') בקונטרס אחרון) מביא לגבי אשה שנתעברה כשבעלה שהה במדינת הים, פוסקים מסוימים האומרים שיש אפשרות לתלות שהבעל בא בצנעא, והיא התעברה ממנו. אך הוא אומר על כך, שבמקרה כזה אין לאמר רוב בעילות אחר הבעל. באופן פשוט עולה, שהב"ח לא סובר בהסבר הרוב כנתיבות לשבת, כיון שאם היה מסביר כמותו שהרוב נובע מהמנעות האשה מעיבור שלא מנישואין, היה רוב לבעל גם אם תולים על ביאה יחידה שלו.

אפשרות נוספת ליישוב דברי הרמ"א. רש"י שהסביר שמדובר בשניהם באו עליה בזנות, הסביר כר' יוסי ביבמות דף לה. (כפי שפסק גם השו"ע י"ג, ו') שבאנוסה ומפותה אין צורך להמתין שלושה חודשים אחרי האונס והפיתוי, כיון שאשה מזנה מתהפכת על מנת לא להתעבר וממילא היא לא מתעברת מביאה כזו. לכן אם רש"י היה נוקט דוגמא של ספק שאחד בזנות והשני בנישואין, לא היה מקום לתלות שנתעברה מהזנות. אבל כאשר אין אפשרות לתלות בנישואין ושני הצדדים מהם יתכן והאשה נתעברה הם מזנות, אזי יש לנו ספק, כיון שבכל מקרה צריך לומר שיש פה סטייה מהרוב שאשה לא מתעברת מזנות. אבל הרמ"א שפסק (י"ג, ו') כדעת הרא"ש שאנוסה ומפותה צריכות להמתין שלושה חודשים מוכח שסובר שחוששים שלא נתהפכה מספיק טוב באופן שבאמת ימנע ממנה להתעבר, ולכן גם כאשר יש אפשרות שאשה התעברה מנישואין אם יש צד שהתעברה מזנות חוששים לו⁹.

העצי ארזים (סי' ג', ס"ק י"ט-כ') גם מסביר את הרוב לתלות בבעל, בכך שאשה מזנה מתהפכת. אולם לדבריו אין הכרח שמי שפסק כרא"ש לגבי הבחנה של אנוסה, יסכים לרמ"א כאן שגם בספק בין זנות לנישואין הולד לא יכול לעבוד. הרא"ש, כפי שראינו, סובר שיש דין הבחנה באנוסה ולכן יש צורך להמתין לפני נישואיה כיון שיש חשש שאשה לא מתהפכת יפה. אמנם ניתן לומר שחוששים שלא מתהפכת יפה רק לכתחילה, לאשה שניתן לומר לה לדחות את נישואיה בכמה חודשים. אבל במקרה כמו שלנו שהספק כבר קיים, יתכן שבאמת הרוב שהאשה התעברה מבעלה מכריע את החשש שהיא התעברה מזנות. החשש שלא נתהפכה יפה והתעברה מזנות קיים, אך כוחו מוגבל ונכריע על פיו בהתאם לפרטי המקרה הנידון כל פעם בהתאם לשאר השיקולים. לדעתנו למרות שיש חשש עיבור מזנות למי שמצריך בכך הבחנה, בכל זאת לא גזרו אלא כשודאי שהולד בא מזנות, ולא בספק בין נישואין לזנות.

9. **הערת עורך-** לפי"ז יוצא שהרמ"א לא סובר שאומרים להלכה רוב בעילות אחר הבעל. וזה ודאי לא נכון שהרי לא חלק על דברי השו"ע שפסק שישא בת דומה (ד', ט"ו). וא"ת שעדיין שייך רוב כיון שביחס לבעילת זנות יש רק חשש שמא לא התהפכה יפה, א"כ הדרא קושיא לדוכתיה שגם בזנות קודם הנישואין נאמר שהולד ודאי מהשני. וצ"ב. **תגובת בעל המאמר-** אכן זוהי הקושיא אותה הקשו נושאי הכלים שהבאנו על הרמ"א ומסביבה נסוב כל דיונו (וגם להסבר הראשון יוצא שהרמ"א מצמצם מאוד את הרוב הזה). ואכן הח"מ (שלא קיבל את דברי הרמ"א), כתב שלפי הרמ"א אולי יש לחלק שלכהונה החמירו יותר שלא לתלות ברוב זה, והב"ש כתב לתרץ כפי שהבאנו. בהסבר הנתיבות לשבת עלה בדעתנו לחדש שמא פסק הרמ"א כרוב זה כאשר אין ודאות של זנות, כמו המקרה שציננת בו מדובר על דומה, אך כאשר ידוע בודאות על זנות לא יאמר רוב זה. ואכן צ"ב לישב דברי בעל המפה ובכך טרחו גדולי ישראל שהבאנו.

אמנם דבר זה ניתן לומר רק בטור שבדבריו לא התייחס למקרה של הרמ"א, שבספק בין זנות לנישואין גזרו שהולד לא יעבוד בבית המקדש. זו לשון הטור: "...ואם היו שניהם במשמר אחד ובבית אב אחד נוטל חלק אחד. בד"א בזמן שבאין מכח נישואין, אבל בזנות משתיקין אותו מדין כהונה, הואיל ואין ידוע ודאי מי הוא אביו כיצד עשרה כהנים שפירש אחד מהם...".

וממשיך להביא דוגמא כדברי שמואל. לשונו הסתמית של הטור והעובדה שלא נקט דוגמא של ספק בין נישואין לזנות, מאפשרת לומר את חידושו של העצי ארזים, למרות שמצריך הבחנה באנוסה. אולם, אין הכרח לפרש כך, וניתן גם להסביר שמסכים לרמ"א. אך בדברי הרמ"א שכתב במפורש שגם במקרה כזה הולד פסול לעבודה, לא ניתן להכניס הסבר כזה¹⁰.

סיכום הדברים

ביבמות ק': הגמרא מחדשת שולד שברור שהוא כהן, לא יכול לעבוד בבית המקדש אם לא ברור מי אביו. אולם מסייגים זאת שם שדוקא כאשר הספק נולד מזנות גזרו חכמים את הגזירה הזאת. יש שפירשו שדוקא כאשר אין לתלות את הולד אלא בזנות אז גזרו. וכך ראינו ברמב"ם ובש"ע, ודייקו כדעה הזו גם ברש"י. מאידך, הר"י והרמ"א הסבירו את הגזרה גם כאשר יש ספק אם הולד הוא מנישואין או מזנות.

בעקבות הדעה השניה, הגענו לדון מדוע לפי שיטה זו לא הולכים כאן לפי הכלל שרוב בעילות אחר הבעל. ראינו בכך שלוש הסברים באיזה מקרים נאמר רוב זה: הב"ש הסביר שזה נאמר דוקא באשה שזנתה תחת בעלה אך לא בזנות שלפני הנישואין.

הנתיבות לשבת ביאר שהרמ"א פסק לחשוש שאשה מתעברת מביאת זנות ולכן לשיטתו אין את הרוב. זאת לאור הסברו שהרוב נובע מכך שאשה מזנה מתהפכת על מנת שלא להתעבר, וממילא הרמ"א שלא סובר כך לא יקבל גם את הרוב כמכריע. או שבמקרה שהרמ"א דיבר עליו כנגד הרוב לתלות בבעל, יש רוב לתלות שנתעברה מהזנות, כיון שרוב נשים יולדות לתשעה. וזה יהיה דוקא כאשר הזנות קדמה לנישואין. להסבר השני הרמ"א כן מקבל את הרוב לתלות בבעל, אך כאשר יש שיקול שמכריע מנגד, הרמ"א לא מכריע לתלות בבעל.

10. בדבריו האריך העצי ארזים גם בביאור הסוגיה והאוקימתות השונות בה, וכן בהסבר דברי הרמב"ם לשיטתו. כמו כן הביא ביאור נוסף בדעת הטור והסבר לפי זה בסוגיה. כאן בחרנו להתמקד מסביב לדברים הנוגעים לביאור דברי הרמ"א בעניין.

העצי ארזים הולך גם הוא בהסבר הרוב כנתיבות לשבת. ומוסיף שגם למי שחושש שאשה מתעברת מזנות, ניתן לומר שבמקרה שלנו תולים את הולד בבעל ויהיה מותר לעבוד בבית המקדש, כיון שהחשש שאשה לא מתהפכת יפה ומתעברת מזנות, הוא לא כל כך חזק להכריע מול רוב בעילות אחר הבעל.